

Finland och Förintelsen

Föredrag av Oula Silvennoinen

Presenterat vid konferensen "Finlands utsatta 1900-tal", Stockholm 2010

Finland efter kriget

Våren 1945 domineras Finland av fruktan för att den sovjetiska närvaron i landet ska övergå i ockupation. Därmed blir det viktigt för det officiella Finland att distansera sig för nazityska brott som utfördes under alliansen med Tyskland 1941-1944. Tanken om "separatkrig" blir därmed central. Än idag stöter stora delar av det finländska folket bort de svåra frågorna om 1941-1944. Generellt upphör diskussionen innan den ens börjat.

Inför andra världskriget

Under mellankrigstiden befinner sig Finland i en svår situation. Grannlandet, det stalinistiska Sovjetunionen, uppfattas som ett hot mot landets själva existens. Innan 1933 delar dock Finland misstänksamheten mot Sovjetunionen med resten av Västeuropa. Men detta förändras då Hitler kommer till makten i Tyskland.

Ganska snart efter att Nazityskland grundas intar Tyskland rollen som *mest hotfullt* ("number 1 bad guy") i Europa, bland västländerna. Därmed sker en delning mellan den utrikespolitiska uppfattningen i Finland gentemot Västeuropa (inklusive Sverige). För i Finland fortsätter man att uppfatta Sovjetunionen som det stora hotet, även efter 1933.

En illustration till detta är då finsk polis gör besök i Stockholm. Källorna berättar att dessa noterar att svenskarna anser Hitler vara ett värre hot än Stalin. Detta anser de finska poliserna vara en löjlig uppfattning.

Enligt denna modell är alltså Finland att betrakta som en öststat under 1930-talet, snarare som en del av Västeuropa. [kurs. av Arnstad]

Tysklands återupprustning under 1930-talet ses inte med misstänksamhet i Finland. Tvärtom. Detta ses som att Tyskland återtar sin rättmätiga roll i Europa, efter första världskrigets slut. Ett rustat Tyskland ses som ett skydd åt Finland.

Antisemitismen i Finland

I Finland – liksom i övriga Europa – existerar antisemitiska stereotyper under mellankrigstiden:

- Judarna anses otillbörligt gynnade i samhället.
- Judarna anses rika.
- Judarna anses giriga.

Dessutom anses de finska judarna vara medskyldiga till och delaktiga i den sovjetiska bolsjevismen. Detta är dock ingenting unikt för Finland, utan är tankar som existerar även i övriga Europa. Men ju längre österut man kommer i Europa under denna tid, desto mer explosiv bli kombinationen av antisovjetiska respektive antisemitiska tankar.

Kontakterna mellan Valpo och Gestapo

Det grundlades tidigt täta kontakter mellan finska säkerhetstjänsten Valpo och det nazistiska Gestapo. Dessa kontakter utvecklades snabbt till personliga relationer mellan respektive tjänstemän. Männen på Valpo blev vänner med kollegerna inom Gestapo. Den gemensamma förståelsen låg i uppfattningen att de bekämpade en gemensam fiende: Bolsjevismen.

Det var dock inte oundkomligt att denna relation skulle leda till gemensamma krigsförbrytelser. Molotov-Ribbentrop-pakten mellan Nazityskland och Sovjetunionen innebar en kris i relationen, som bestod under Vinterkriget (där Tyskland formellt var lierat med det anfallande Sovjetunionen).

Men redan i februari 1940 – innan marsfreden mellan Finland och Sovjetunionen – kontaktade Valpo kollegerna inom Gestapo, angående ett återupptagande av kontakten. Gestapo bekräftade detta, om än diskret pga Molotov-Ribbentrop-pakten.

I oktober 1940 underrättas Valpo av Heinrich Müller på Gestapo och underrättas om att en "stor förändring" snart kommer att äga rum i relationen mellan Nazityskland och Sovjetunionen. Valpo förstår omedelbart vad han menar: Tyskland ska anfälla paktbrodern.

Einsatzkommando Finnland

Efter Barbarossas start i juni 1941 behöver Gestapo finsk hjälp på norra östfronten. Himmler beordrar skapandet av en ny enhet: *Einsatzkommando Finnland* (EKF). Denna enhets uppgift är systematiska massmord på:

- Sovjetiska politiska kommisarier.
- Sovjetiska politiska officerare.
- Sovjetiska judar.

Valpo deltar i samarbetet med följande:

- Översättnings- och tolktjänster.
- Underrättelsetjänster.
- Avrättningsarbete.

Dock når inte de tyska förbanden som EKF följer särskilt långt in på sovjetiskt territorium. Målet var egentligen Murmansk, men detta mål intas inte. Å andra sidan grundas lägret Stalag 309 i Salla. Där deltar Valpo i verksamheten. Källmaterialet visar att Valpo är fullt medvetna vad arbetet innebär.

Valpo delaktigt i att utlämna 47 judar till Nazityskland och Förintelsen.

Himmler och Finland

Heinrich Himmler besöker Finland två gånger 1941-1944. Våren 1942 sker ett besök, som är relativt inofficiellt, även om Himmler träffar en del finska befattningshavare. Sommaren 1942 gör dock Himmler ett officiellt besök och träffar bland andra statsminister Jukka Rangell. Enligt dennes dagbok begär Himmler att Finland ska utvisa sina judiska medborgare till tyskarna, vilket Rangell vägrar gå med på.

Enligt ett rykte stjal finska säkerhetstjänsten Himmlers portfölj under besöket, varvid hans papper kopieras. Dessa ska bestå av adresslistor till finska judar. Historien är troligen ett falsifikat. Det fanns ingen logisk anledning till varför Himmler skulle bära med sig dessa listor. Å andra sidan pågår andra saker.

I maj 1944 kommer Himmlers massör Felix Kersten till Stockholm och besöker den finske militärattachén. Begär att det finska ledarskapet ska inleda förintelsen av de finska judarna. Detta är emellertid en politisk omöjlighet 1944.

Varför allierade sig Finland med Nazityskland?

Under mellankrigstiden var antikommunism centralt i Finland. Denna antikommunism delades av hela det politiska spektrumet, från socialdemokrater till extremhögern. Vinterkriget 1939-1940 innebar att antikommunismen radikaliserades.

Den finska poängen med deltagandet i Barbarossa var just aspekten av förintelsekrig. Det var därför det inte räckte med att återta de förlorade områdena från vinterkriget. Finland såg Sovjetunionens själva existens som det stora hotet mot sin säkerhet. Om Sovjetunionen förintades så skulle detta problem – äntligen – finna sin lösning. Därför var det självklart för Finland att gå med i anfallet 1941!

Detta är också viktigt i relationen med Sverige, angående att Finland skulle bli "Nordens ledande makt". Till skillnad från det fortsatt neutrala Sverige skulle Finland "plocka krigets frukter" och bli en stormakt i norra Europa.

Framtida forskning

Forskningen måste fortsätta angående Finland och Förintelsen. Vi vet exempelvis inte till vilken grad det politiska ledarskapet godkände *Einsatzkommando Finnlands* arbete. Detta kräver mer än bara kvalificerade gissningar. Om en sådan ändå ska göras så fick troligen Valpo "en jakande nickning" (*a nod of approval*) från sin överordnade myndighet, inrikesministeriet.

Vidare krävs mer forskning inom två områden:

- Det existerar ingen större systematisk studie om kontakterna mellan Nazityskland och Finland. I en nutida europeisk akademisk kontext är Finland inte med i historieskrivningen. Denna "splendid isolation" måste upphöra.
- Forskarna behöver undersöka hur Förintelsen har exkluderats i den finska historiegrafen.

Reaktioner på Silvennoinsens forskning

Mycket starka reaktioner på min forskning i Finland. Man försöker relativisera de finska krigsförbrytelserna genom att jämföra dem med Sovjetunionens brott. Och visst utförde det sovjetiska ledarskapet hemska brott, men det har inte med saken att göra.

Jag har även blivit anklagad för att moralisera. Vilket jag fann intressant, eftersom jag bemödade mig om att inte moralisera. Istället fokuserade jag på att enbart presentera mina forskningsresultat. Idag förstår jag att eftersom Förintelsen inte utgör historia i vanlig mening så blir även detta i praktiken en moraliserande handling.

Kalla kriget gjorde en ärlig finsk historieskrivning omöjlig, eftersom den riskerade legitimera en sovjetisk kupp i landet. Nu håller detta – äntligen – på att förändras.

Upptecknat och översatt till svenska av Henrik Arnstad